

Vegyes

URAM!

Az 1912. április hó 25/26-án tartott püspökkari Értekezlet, a jegyzőkönyv 14. pontjának tanubizonyysága szerint elhatározta, hogy a római egyháztudományi intézetre nézve a tárgyalásokat Fraknói v. püspök urral újból felveszi, és ezeknek vitelére egy hármas, a nagyváradi latin szertartású, a kassai és veszprémi püspökökből álló bizottságot küldött ki, melynek működését feltüntetni az alább következő »Jelentés«-nek rendeltetése.

Ezen jelentést a kassai püspök úr szíves nyilatkozata értelmében egész terjedelmében magáévá teszi, míg a d) pont a nagyváradi püspök úr Ő Excellenciájának fogalmazványa, akinek külön levele egyuttal a Jelentés szövege után következik.

Végre, tisztelettel alulirott, abbeli véleményének bátorodik kifejezést adni, hogy a hármas bizottság egyéb tüzetes javaslatot nem is tehetett, minthogy erre megbízása sem volt és az különben is esetleg a t. c. »Előkészítő Bizottság« dolga leend.

Veszprém, 1912. november hó 4-én.

HORNIG.

A f. évi április hó 25/26-án tartott püspökkari értekezlet 14. pontjában dr. Fraknói Vilmos püspök felhivatott, hogy a saját régebbi indítványa értelmében Rómában létesítendő magyar egyházi tudományos Intézet ügyére nézve a fenntisztelt kar kebeléből kiküldött, a veszprémi, nagyváradi l. sz. és kassai püspökökből álló bizottsággal érintkezésbe lépjen, ezen tárgyalások eredményéről van szerencsénk a következő jelentést tenni:

Mindenekelőtt felkéretett Fraknói v. püspök ur, hogy a létesítendő Intézet rendeltetésére nézve javaslatát *szabatosabban* körvonalozza.

A nevezett v. püspök úr kifejtette, hogy a létesítendő Intézet, az *Amina* és *Campo Santo* nevezetű német intézetek példájára hivatva volna befogadni a nm. püspöki kar tagjai által Rómába küldendő *egyházi férfiakat*, kik vagy az ott fennálló (bibliai és bölcseleti) magasabb tudományos intézetekben tetőznék be theologiai tudományos kiképeztetésüket, vagy pedig a theologia és segédtudományai terén olyan irodalmi és művészeti föladatokkal foglalkoznak, a melyekre az örök város anyagot, segédeszközöket, illetve inspirációt nyújthat.

A püspöki kar kiküldött tagjai ezt helyeslőleg tudomásul vették.

Ezután a bizottság az Intézet anyagi viszonyai iránt kívánt tisztába jönni, minek megfelelőleg az eziránt felkért v. püspök ur a következő ugyancsak még IV/26-án kelt s írásba foglalt nyilatkozatot tette át a bizottsághoz:

»Kész vagyok az Intézetnek átadni a római művészházat, azon föltétel alatt, hogy azt az Intézet alapítói mostani állapotában a rajta levő 20.000 korona teherrel 1912 évi december hó végéig átveszik.

Mivel a művészház átalakítása nagy költséggel járna, kész vagyok azt megfelelő kertterülettel eladni és a befolyó összeget, a terhek levonásával, az egyházművelődési intézetnek azon a napon, mikor működését megkezdi, alapítványul átadni.

Kész vagyok rendelkezni, hogy a Sz.-I.-Társulatnál tett 100.000 koronás alapítványom kamatainak felét az egyházművelődési intézetbe küldendő egy ösztöndíjasnak adományozza.

Kész vagyok az általam hirdetendő egyházművészeti pályázatokat és ösztöndíjakat az egyházművelődési intézettel kapcsolatba hozni.«

Ezenkívül a v. püspök ur ugyane bizottsági ülésben az Intézetnek finanszírozására nézve a következőket adta elő:

a) Miután dr. Fraknói v. püspök abban a felfogásban volt, hogy korábbi ajánlatai a nm. püspöki kar részéről elfogadtatásra nem számíthatnak, a felajánlott 150 ezer koronából 100 ezeret a Sz.-István-Társulatnak, 50 ezeret a M. T. Akadémiának adott át, javadalmainak jövedelmeiből évenként 24.000 koronát a Sz.-István-Társulatnak kötött le, római lakóházát pedig történeti intézet céljaira ajánlotta fel a M. T. Akadémiának; sajnálattal jelenti be, hogy írásban foglalt ajánlatán túl nem mehet; de előadja, hogy római házának értékéből, annak eladása esetében s a rajta levő teher törlése után számít az Intézet javára 70.000 koronát.

b) A »Documenta Vaticana« cz. kiadványra a maga idején gyűjtött összegekből fennmaradt, és szintén az Intézetre fordítható 26.000 korona.

c) Hajlandó a Sz.-István-Társulatnál tett alapítványa felét illetve 50.000 kor. évi kamatait szintén az Intézet céljaira átruházni.

d) Amely összesen 146.000 koronára rugó vagyon, a mennyiben a nm. püspöki kar nem kívánná az Intézetet az egyes egyházmegyék rendesen megállapított járulékaira alapítani, a szentjobbi apátság terhére felveendő 450.000 koronányi kölcsön által 596.000 koronára lenne kiegészítendő olyképen, hogy ezen kölcsönnek törlesztését Fraknoi életében a nm. püspöki kar, Fraknoi halála után pedig a mindenkori szentjobbi javadalmas eszközölné.

Ezen 596.000 korona tőke a mai pénzviszonyok szerint 45 száztólival számítva 26.820 koronát hozna.

Ezek után a bizottság szükségesnek tartotta, a helyszínen Rómában, az ilyennemű Intézet költségvetése iránt értesítéseket keresni, mely célból a veszprémi püspök dr. Pastor Lajos, a római osztrák tört. Intézet Igazgatójához és dr. Csiszárik János osztrák-magyar nagykövetségi tanácsos urakhoz fordult, mindkettő válaszáinak ide vonatkozó részei, minthogy az intézetet érintő egyéb mozzanataira is némi világosságot vetnek, egész terjedelmökben következvén.

Dr. Pastor Innsbruckból ezeket írja:

»Nach meiner Rückkehr aus Rom fand ich hier das Schreiben Ew. Exzellenz, aus welchem ich zu meiner Freude ersehe, dass die ungarischen Bischöfe ein kirchenhistorisches Institut in Rom gründen wollen. Die von Ew. Exzellenz gestellten Fragen beeile ich mich zu beantworten.

1. Das Jahresbudget des österreichischen Instituts beträgt 31000 Kronen, die vom Unterrichtsministerium gezahlt werden.

2. Die Mitglieder d. h. die ordentlichen Mitglieder genießen einfach Stipendien in Geld und zwar erhalten sie monatlich 300 Kronen. Ausserdem wird ihnen die Hin- und Rückreise nach Rom gezahlt.

3. Der Personalstand des Instituts wechselt jährlich. Dauernd angestellt sind der Direktor und der Bibliothekar, welcher letzterer bei Abwesenheit des Direktors dessen Stellvertreter ist. Ausser dem Bibliothekar arbeiten meist 6 ordentliche Mitglieder an dem Institut, von welchen jedoch meist nur zwei Mitglieder grössere Stipendien von sechs oder neun Monaten haben, die übrigen haben kleinere Stipendien von zwei, drei oder vier Monaten je nach Massgabe ihrer Arbeiten. Wenn die Arbeiten den Aufenthalt in anderen Städten Italiens bedingen, was bei den Kunsthistorikern stets der Fall ist, so kann der Direktor die Erlaubniss hierzu ertheilen. Jedes Mitglied hat monatlich dem Direktor einen schriftlichen Bericht über seine Studien einzureichen, ausserdem am Ende seines Aufenthaltes einen Schlussbericht. Neben den ordentlichen Mitglieder gibt es auch ausserordentliche. Hierzu gehören die vom böhmischen Landesausschuss besoldeten Stipendiaten, meist zwei und die von der Krakauer Akademie besoldeten polnischen Gelehrten, meist drei oder vier.

Da das Vatikanische Archiv im Juli, August und September geschlossen ist, so ist während dieser Zeit auch das Institut geschlossen. Kleinere Ferien haben die Institutsmitglieder zu Weihnachten und Ostern, die sie meist zum Besuch von Neapel oder Florenz benutzen.

Eszerint tehát az osztrák intézetnek évi 4180 koronával nagyobb költségvetése lenne mint a fentebb feltételezett 26.820 korona.

Dr. Csiszáriktól pedig a következő jelentés érkezett:

»A létesítendő római magyar intézet leendő elhelyezésére Msgr. Lohninger, az Anima rectora, az 1913-ik év július havától kezdve rendelkezésre tudná bocsátani az Anima című intézet Monte della Farina 19. alatti bérpalotája első emeletének legnagyobb részét, a mihez 1914-iki július havától kezdve ugyanennek az emeletnek a még hátralevő s addig bérbeadott része is járulna.

Az egész emeleten nyolcz intézeti tag egy-egy szobás lakást találna, azonkívül közös ebédlőről, egy társalgónak szánt szobáról, könyvtárhelyiségről, szolgálóknak, szolgálóknak és gazdaszónynak (főzőnőnek) szóló szobákról, egy fürdőszobáról, konyháról, kamaráról lenne gondoskodva, amihez aztán még két-három (kápolnául, vendégszobául szolgáló) szoba járulna.

Ezért a lakásért évi 6000 lira bért kellene fizetni.

Azt, hogy az intézet tagjai az étkezésükről maguk gondoskodjanak a priori kizártnak kívánnám tartani, még pedig egyéb októl eltekintve már azért is, mert a tagok, gondolom, részben, sőt előreláthatólag nagy részben a papi rend kötelékébe fognak tartozni; az ilyen papi tagoknak az intézetten kívül, illetőleg vendéglőben való étkezését az itteni vezető egyházi körök oly annyira nem fognák szívesen látni, hogy abban az esetben, ha az intézeti ellátásnak kérdése általánosságban nyílt kérdésnek hagyatnék, az intézet egyházi tagjainak ellátásáról okvetlenül házilag kellene gondoskodni, tehát oly bifurkáció állana be, a melynek következményei már anyagi tekintetben is hátrányosaknak bizonyulnának.

A közös ellátást feltételezve egy-egy tag élelmezésére 150 lirát számítok, olyképen, hogy fölteszem, miszerint az intézeti tagok kilencz hónapig részesülnének házi élelmezésben, ami egy-egy tagra 1350 lirát tenne összesen, tehát nyolcz tagnak kilencz hónapon keresztül való élelmezése 10.800 lirába kerülne.

Ennek ellenértékéül az illető tagok reggelit, ebédet és vacsorát kapnának. A reggeli tejes kávéból és süteményből, az ebéd levesből, kétrendbeli husételből főzelékkel, illetve salátafélével és gyümölcsből, a vacsora levesből, főzelékkel körített sültből és gyümölcsből. Délben is, vacsorára is három deczi bort kapnának az intézeti tagok.

Cselédségül szükségesnek vallanám egy gazdaasszony (együttal főzőnő), egy konyha cseléd-leány és két szolgának a tartását.

A házi fegyelmet az intézeti tagok egyikének segítségével, akit ezzel a tiszttel maga az igazgató bizna meg, az intézet igazgatója fogná ellenőrizni.

A házi rend dolgában egyelőre a déli és esti étkezés idejének fixirozására szoritkoznám. Az ebéd idejéül délutáni 1 órát, a vacsora időpontjául télen 7¹/₂ órát, nyáron 8¹/₂-t tartanám megállapítandónak. Vacsorára, kivételes esetektől eltekintve, amelyeknek igazán csak kivételesen volna szabad ismétlődniök, mindenkinek pontosan kellene megjelennie és tilos lenne — szükséges kivételektől eltekintve — vacsora után az intézetből távoznia.

A tanulási idő beosztását az illető tagokra kellene bízni, szintugy a papi kötelmek teljesítését az intézet papi tagjainál, s csak abban az esetben tartanám indokoltnak az igazgató közbelépését, ha az igazgatót erre valamely külön ponderálandó oknak a mérlegelése indítaná.

Kellene azonban, hogy gondoskodás történjék arra nézve, miszerint az igazgató abban az esetben, ha azt tapasztalná, hogy az intézet valamely tagja az intézeti tagsággal természetesen járó köteleességek teljesítését állandóan elhanyagolná és a papi fegyelem, illetve a kötelező társadalmi decorum ellen ismételten vétene, illetőleg botrányos vagy erkölcsileg kifogásolható viselkedést tanusítana, az intézet Magyarországon székelő főhatóságának indokolt felterjesztést tehessen arra nézve, miszerint az intézetnek ilyes méltatlan tagja megfelelő módon megrendszabályoztassék, illetőleg az intézeti tagság beneficiumának élvezetétől megfosztassék.

Az imént körvonalazott főbb pontok keretében idővel tüzetes intézeti szabályzatot kellene kidolgozni, de erre csak akkor vállalkozhatnám, ha az intézetrendeltetésére vonatkozólag beható és kimerítő utasítások állanának rendelkezésemre.

Arra való tekintettel, hogy az intézet tagjai csakis kilencz hónapot töltenének intézeti ételmezésben (három hónapig itt az archivumok, főiskolák zárva vannak), de azért is, hogy az intézeti tagoknak némi szükséges zsebpénz álljon rendelkezésükre, egy-egy tag részére 500 (ötszáz) lírát tartanék az illető tag kezeihez kifizetendőnek.

Bár, miként már is megjegyezni bátorzkodtam, a tagok házbeli közös ételmezését tartom indikálnak, az idecsatolt II. alatti táblázaton egy előirányzatot készítettem arra az esetre, ha a tagok az étkezésükről maguk gondoskodnának. Ez esetben a házban lakást, fűtést és kiszolgálatot kapnának, mosást nem. Kosztpénzül pedig ez esetben havonként és személyenként 180 lírát bátorkodnám előirányozni. Tapasztalásból tudom, hogy a mi fogalmunk szerint való tisztességes ételmezést ezen az áron alul a mai viszonyok mellett szerezni nem lehet.

Kötte hiszem, hogy a lakbér dolgában az előirányzott összegnél (6000 líra) kisebb lehessen beérni, sőt kénytelen vagyok arra a körülményre utalni, miszerint, bárhol béreltessék az intézet részére lakás, bizonyos adaptálási költségre lesz szükség, melyet a költségvetésbe be nem állíthattam.

A lakás dolgában különben azt vallom, hogy jó lenne, ha valami teljesen különálló házat, teszem egy Prati-beli villinót bérelhetnénk. Eddig azonban bár utána jártam a dolognak, nem találtam megfelelőt.

Biztosítani merem Nagyméltóságodat, hogy az általam specificált árak egyáltalán nem magasak. Az utóbbi öt-hat esztendő folyamán a római árak szinte horribilis változáson mentek keresztül.

A Collegium Bohemum vicerectora p. o. azt mondja, hogy nekik egy-egy seminaristának az ellátása évenként 2500 koronába kerül a lakást nem számítva, de a fűtést sem, mivelhogy nem fűtenek. S e mellett az intézet közel négy hónapig a Terniben levő nyaralással járó olcsóbb falusi árakat élvezi.

Ezen jelentését dr. Csiszárik idevonatkozó kérdésekre válaszolván, a következő nyilatkozattal fejezi be:

»tisztelettel kijelentem, miszerint abban az esetben, ha illetékes helyen kívánatosnak tartanák, hogy a létesítendő római magyar intézet igazgatóságát átvegyem, készséggel és hazafias örömmel fognam ezt a kitüntető megbízást vállalni, még pedig a nélkül, hogy ebbeli működésemért akár készpénzbeli, akár természetbeni remunerációt elfogadnék, — ugy azonban, hogy ezentul is a Palazzo Veneziában levő lakásomban, a melyet mint a nagykövetség egyházjogi tanácsosa birok, lakhassam és hogy a leendő intézet tagjainak valamelyike, a ki ezzel a tiszttel az én meghallgatásom mellett bizatnék meg, vicerectori minőségben az intézet administrationalis és fegyelmi vezetésében és ellenőrzésében segítségemre legyen.«

Ehez végre ugyancsak dr. Csiszárik a következő két vagylagos költségvetési tervet csatolta:

I.

Ha az intézeti tagok a Rómában létesítendő magyar tudományos intézetben természetbeni közös ellátásban (élelmezésben) részesülnének.

1. Lakbér	6000	lira,
2. Nyolcz intézeti tagnak élelmezése 9 hónapon keresztül	10800	»
3. Nyolcz intézeti tagnak évenként kiadandó készpénzbeli adjutum à 500 lira	4000	»
4. Lakások fűtése	1000	»
5. Világítás	1000	»
6. Konyhának tüzelőanyag	1000	»
7. Két szolga fizetése és ellátása à 1500 lira	3000	»
8. Egy szolgáló fizetése és élelmezése	1200	»
9. Gazdaasszony egyben főzőnő fizetése és élelmezése	1800	»
10. Mosás	1000	»
11. Adó (tassa di famiglia)	250	»
		Összesen: 31050
		lira.

II.

Ha az intézeti tagok egy a részükre készpénzben kiutalandó járulék fejében élelmezésükről maguk gondoskodnának.

1. Lakbér	6000	lira,
2. Nyolcz intézeti tagnak élelmezésére kiutalandó járulék kilencz hónapra, minden tagnak havonként 180 lira	12960	»
3. Nyolcz intézeti tagnak évenként kiadandó készpénzbeli adjutum à 500 lira	4000	»
4. Lakások fűtése	1000	»
5. Világítás	800	»
6. Két szolga fizetése és élelmezése à 1500 lira	3000	»
7. Adó	250	»
		Összesen: 28010
		lira.

Az I. alatti költségvetés 4230 koronával nagyobb összeget tüntet fel, mint az ismételten említett 26820; — a másik ugyancsak 1190-nel kevesebbet; azonban e másikat, épen a dr. Csiszárik levelében említett, úgy szólván morális okokból aligha lehet elfogadni.

Ezekkel a bizottság talán eleget tett volna a neki jutott feladatnak, azonban még sem vél egész felesleges dolgot tenni, ha jelentését, fenntartva természetesen az Előkészítő Bizottság további eljárását, néhány megjegyzéssel megtoldaná, mindig abból indulva ki, hogy a püspöki kar költségén odaküldendő tagok száma legalább *nyolcz* lesz, mert ez a legkisebb szám, mely mellett a tagoknak határozott áron való eltartása lehetséges: amennyiben a veszprémi püspök tapasztalatból tudja, hogy egy-egy áldozárnak *külön* méltó eltartása évi legalább 4000 koronába kerül, és, ha az intézet nem jön létre, jövőre is kerülend, amiből kiderül, hogy az Intézetben való tartás anyagilag is előnyösebb, különösen a nváradi püspök úr eszméje szerinti kölcsön segítségével.

Kápolna most nincs a jelzett házban, de dr. Csiszárik valamely más értesítése szerint két templom is igen közel fekszik. Házi kápolnát csak kicsinyt lehetne berendezni, különben pedig a tagokat — a bizottság véleménye szerinte két templomra kellene szorítani, nehogy, mint egyéb ilyenmü római intézetek szabályzatában emlittetik: stipendiumok keresése végett össze-visszajárjanak in Urbe; — valamint egyáltalában az intézetben való tartózkodást, fenntartva a püspöknek kivételes engedélyét, bizonyos határidőre kellene megszabni, nehogy olyanok is akadjanak, kik titulo »studio-rum« ott évekig tartózkodjanak.

Nagyméltóságú és Főtisztelendő *dr. báró Hornig Károly* v. b. t. tanácsos, megyés püspök Úrnak Veszprém.

Van szerencsém a római tudományos intézet ügyében a nagyméltóságú püspöki karnak teendő jelentés fogalmazványát tisztelettel visszaszármaztatni, az ott foglaltakra vonatkozó megjegyzéseimet — a részletkérdésektől ezúttal eltekintve — a következőket előadni.

Bármennyire szeretném a Rómában létesítendő tudományos intézet eszméjét a magam részéről is a megoldáshoz segíteni, mégsem lehetek abban a szerencsés helyzetben, hogy a Fraknoi választott püspök urnak a fogalmazványban körvonalazott ajánlatát a nagyméltóságú püspöki kar által létrehozandó intézetekhez mintegy alapul elfogadhatónak tartsam.

Igénytelen nézetem szerint ugyanis, miután Fraknoi püspök úr a nagyméltóságú püspöki kar folyó évi ápril hó 25 és 26-án tartott értekezletén kifejezett azon kívánságának, hogy: »találna meg (Fraknoi) a módját, hogy legalább részben módosítsa azon intézkedéseket, amelyek az intézetnek az ő általa előbb tervezett módon való létesítését most megakadályozzák«, saját kijelentése

szerint eleget nem tehetett, sem a nagyméltóságu püspöki kar méltóságával, sem pedig az egész magyar katolicizmust érdeklő kérdés fontosságával nem egyeztethető össze, hogy most oly összegek vétessenek igénybe ezen római intézet létrehozására, amelyeket az ajánlattevő azelőtt ezen célra szánt ugyan, de azóta jónak látott más-más célok szolgálatára lekötöni.

És legalább is népszerűtlen ha nem odiosus szerepre vállalkoznék a nagyméltóságu püspöki kar, ha elfogadna vagy támogatna olyan intézkedést, amely az ajánlatban foglalt összegeket a szintén hazai kultúra, művészet, irodalom megtermékenyítését célzó rendeltetésétől elvonná. Már pedig ezt jelentené a római művészház eladása, a Szent-István-Társulatnál tett 100 ezer koronás alapítvány felének az intézet céljaira való átruházása, valamint a Monumenta vaticana című kiadványra gyűjtött összegnek ilyenén való felhasználása.

De állást kell foglalnom a fogalmazványban felvetett azon gondolattal szemben is, hogy a Fraknói püspök úr által ily forrásokból megajánlott mintegy 146 ezer koronát kitevő összeg 450 ezer koronás kölcsön által 596 ezer koronára lenne kiegészítendő »olyképpen, hogy ennek törlesztése esetleg Fraknói által birt irodalmi stallumra ruháztassék«. Kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy ezt nemcsak hogy nem proponáltam, de minden intézkedés ellen, amely előbb-utóbb ezt eredményezte volna mindig a leghatározottabban állást foglaltam, most is kénytelen vagyok újból kijelenteni, hogy a *nagyvárad irodalmi stallum megterheltségéhez sem én, sem pedig káptalanom nem járulhatnánk hozzá semmi körülmények között.*

Annál szívesebben teszem azonban magamévá a fogalmazványban érintett azon módozatot, hogy az egyes egyházmegyék évi járulékaikra alapíttassék az intézet, különösen ha nem lenne keresztülvihető legutóbbi előterjesztésemben tett azon javaslatom, hogy a szentjobbi apátság terhére felveendő nagyobb törlesztéses kölcsön igénybevételével létesíttessék Rómában a szóban forgó tudományos intézet, amit én minden ez ideig felmerült idea között most is a legkönnyebben megvalósíthatónak tartok.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

Nagyvárad, 1912. október 22-én.

Gróf Széchényi Miklós s. k.
nagyvárad i. lat. szert. püspök.